

REVISTA „VIAȚA BASARABIEI” (1932 - 1944) LA 75 DE ANI DE LA ÎNTEMEIEREA REMARCABILEI PUBLICAȚII

Ion ȘPAC

A fost o celebră revistă lunară, editată de Asociația culturală *Cuvânt Moldovenesc*. Director al revistei și președinte al Asociației: Pan Halippa. Direcțiile și programul de activitate ale periodiceului sunt formulate în *Un cuvânt înainte*, în care directorul revistei scrie: „... am dori ca *Viața Basarabiei* să fie acea revistă românească de cultura generală, care să cultive pe cetitorul basarabean pentru scrisul și literatura românească” (V. B. - 1932. - Nr. 1. - P. 3), ca mai apoi, imediat după apariția primului număr, în *Un cuvânt de mulțumire* (V. B. Nr. 2. - P. 2) să completeze: „*Viața Basarabiei* vrea să fie o revistă de cultură românească și, în măsura puterilor, de îndrumare în cultura generală. Ea vrea să cuprindă domenii cât mai întinse și să fie de folos cât mai multor doritori de adevăr, frumos și bine”.

Așadar, *Viața Basarabiei* este o revistă de cultură generală și de literatură, care a apărut lunar din ianuarie 1932 până

în mai-iulie 1944, mai întâi la Chișinău (1932-1940), iar apoi la București (1940-1944). În anii 1932-1934 redacția era efectuată de Al. Terziman, iar din martie 1934 până la finele lui 1937 redactor-șef este N. F. Costenco, împărțind această misiune cu poetul Vasile Luțcan. De la 1 ian. 1938 *Viața Basarabiei* este redactată de Vasile Neaga, Nic. Spătaru, Petre Ștefanucă, T. Știrbu, Nicolae Moroșan, E. Gane, P. Mihailovici ș.a. În perioada bucureșteană revista este redactată de Sergiu Matei Nica și Octav Sargețiu.

Conform programului anunțat conducerea revistei acordă o atenție chibzuită căilor și metodelor de lucru,

punând pe prim-plan cadrele. În apelul său către „condeiele cunoscute și la acele care până acum n-au avut curajul publicității”, conducerea îi roagă „să brăzdeze adânc, de-a lungul și de-a curmezișul, Basarabia virgină, spre a scoate în evidență

însușirile poporului ei și spre a pregăti terenul, *unde va crește și va înflori sufletul românesc basarabean...* "(V.B. - 1932. - Nr. I. - P. 3). Apelul a fost auzit. Deja la apariția numărului doi al revistei administrația cunoștea foarte bine contingentul de colaboratori. Printre aceștia se aflau oameni de vază, reprezentanți ai diferitelor sfere de activitate: istoricieni, juriști, politicieni, scriitori, ziariști, preoți, protoierei, avocați, profesori și conferențieri universitari, membri ai Academiei Române, învățători etc., care locuiau în diferite colțuri ale Basarabiei și ale României. Să le spunem pe nume câtorva din lista de mai bine de 70 de persoane: Const. Alexandrescu, A. Boldur, Toma Bulat, Ecaterina Cerchez, Ștefan Ciobanu, Petre Constantinescu-Iași, Sergiu Cujbă, Pavel Cuzminski, Profir Fală, Axentie Frunză, Gala Galaction, Onisifor Ghibu, Vasile Ghenzul, Petre Haneș, Vasile Harea, D. Iov, Anton Luțcan, Vasile Lașcu, Gh. Madan. Liviu Marian, Donar Munteanu, Gheorghe Năstase, N. I. Niculiță, Ioan Pelivan, N. Popovschi, T. Porucic, Const. Popescu, Nichita Smochină, Const. Teodorescu, Ștefan Usinevici, Elena Vasiliu-Hasnaș ș. a. Pe parcursul anilor lista aceasta se completa mereu cu talente tinere ca Nicolai Costenco, Vasile Luțcan, Nic. Spătaru, T. Știrbu ș. a.

În cei aproape 13 ani de existență revista a publicat circa trei mii (2895) de documente textuale (articole, studii, poezii, povestiri, romane, documente de arhivă etc.) și încă vreo 300 de materiale iconografice (fotografii, reproduceri de artă, reproduceri din natură: clădiri, monumente, hărți, tablouri, desene etc.), care aveau menirea să trezească interesul pentru literatură națională și pentru limba vie a poporului, pentru istoria și

cultura acestui neam, să promoveze talente autentice, să practice o critică sănătoasă și să desfășoare o amplă activitate de culturalizare. Aceste aspecte se întrevăd, cât se poate de reliefat, în majoritatea materialelor, fie că acestea sunt opere literare, studii și articole de istorie, de istorie și critică literară sau lingvistică fie investigații în domeniul învățământului, agriculturii și economiei, diverse eseuri, cronici și portrete de creație, recenzii la multiple noutăți editoriale de valoare.

Din punctul de vedere al aranjării materialelor revista e concepută din două compartimente. Primul, să-i zicem *de bază*, cuprinde scrieri literare (poezii, poeme, povestiri, romane etc.), articole, studii, note de călătorie, documente de arhivă și alte lucrări, care iau în dezbatere probleme de istorie, economie, cultură, știință, etnografie, agricultură ș. a., deseori plasate la rubrici tematice: *Cronica economică*, *Documente inedite*, *Politica de stat...* Partea a doua, intitulată *Cronica*, găzduiește diverse materiale cu caracter informativ-auxiliar: recenzii, cronici și profiluri de creație, necrologuri etc.

Tematica materialelor din ambele compartimente s-a dovedit a fi foarte variată. Bibliografierea revistei și sistematizarea documentelor descrise mi-au permis să observ și să le grupez după domeniile abordate: *Bibliografie, presă* - 240 documente; *Filozofie, psihologie, morală* - 50 doc.; *Religie* - 40 doc.; *Sociologie, statistică, demografie* - 60 doc.; *Economie* - 40 doc.; *Statul și dreptul* - 30 doc.; *Educație, învățământ* - 30 doc.; *Cultură* - 30 doc.; *Limbă, lingvistică* - 20 doc.; *Științe naturale, Medicină. Tehnică. Agricultură* - 40 doc.; *Artă* - 90 doc.; *Folclor. Folcloristică* - 70 doc.; *Istorie, teorie și critică literară* - 600 doc.; *Literatură artistică* - 1020

documente, dintre care 720 - versuri și 300 - proze; *Istorie. Geografie. Arheologie. Etnografie. Biografii* - 500 documente.

Revista a publicat în paginile sale opere literare ale peste 250 de scriitori, circa 200 de limbă română, iar ceilalți - reprezentanți ai literaturilor: austriacă, bulgară, evreiască, franceză, greacă, indiană, italiană, poloneză și rusă. Aspecte din viața și opera a circa încă 200 de autori români și 30 străini și-au găsit reflectare în paginile revistei. Peste 100 de personalități din alte domenii au fost consemnate prin diverse alte forme: recenzii, cronici, profiluri de creație, necrologuri etc.

O atenție deosebită acordă revista trecutului zbuciumat al poporului român și în special al românilor din Basarabia. Elocvente în acest sens sunt documentele legate de numele lui M. Eminescu, V. Alecsandri, B. P. Hasdeu, A. Mateevici și ale altor oameni de cultură, știință și literatură ce întruchipau simbolul libertății, dreptății și fraternității. Vom mai menționa studiile și articolele semnate de Al. Boldur, P. Constantinescu-Iași, Șt. Ciobanu, T. Porucic, N. Moroșan, N. Smochină (Florin M.), V. Ghenzul, Teodor Știrbu ș. a., care aduceau idei și concepții noi în tratarea patriotică a istoriei și vieții de atunci a ținutului dintre Prut și Nistru.

Pentru a concretiza cele relatate anterior să revenim la unele aspecte tematice, legate, să zicem, de religie, economie, istorie, literatură etc., în măsura limitelor de spațiu. E știut: ani în șir a activat la Chișinău istoricul și politicianul P. Constantinescu-Iași. Articolele sale, publicate în paginile revistei (*Biserica din Buiucani, Biserici de lemn, Cimitire vechi, Manuscrisele de la Mănăstirea Nouă Neamț, Un vechi iconostas*) - ilustrează cât

se poate de bine preocupările autorului: descrierea din punct de vedere istoric, artistic și educativ a lăcașelor și obiectelor sfinte. Tabloul lăcașelor sfinte și esența activității acestora sunt completate de mai multe recenzii la cărțile de profil. Astfel, Pan Halippa recenzează cartea lui Gh. Bezviconi *Viața bisericească a Odesei, 1794-1943*, Paul Mihail - cartea *Preoți de mir adormiți în Domnul* de N. Popescu, Anton Țurcanu ne prezintă cartea lui Nichifor Crainic *Ortodoxie și etnocrație* etc. Concomitent *Viața Basarabiei* găzduiește o seamă de articole esențiale: *Mănăstirea Căpriana - centru de sprijin al revoluționarilor bulgari în secolul al XIX*, de Paul Mihailovici (Mihail), *Rolul religiei în viața poporului român din Basarabia*, de Nicolae Popovschi, *Biserica din Brătușeni*, de A. Sava ș. a.

Și viața economică a Basarabiei și-a găsit reflectare de proporții în studiile de specialitate găzduite de paginile revistei. Unul dintre autorii economiști, deosebit de rodnic, a fost T. Știrbu, cu studiile: *Banca Municipiului Chișinău, Bilanțul economic al Basarabiei pe anul 1932, Interesul economic în conflictul italo-abisinian, Realitatea economiei românești* ș. a. Impresionează și studiile cercetătorului-economist V. Ghenzul care este prezent în revistă cu șase articole consacrate problemelor cooperăției: *Lichidarea cooperăției de credit, Autonomia cooperăției* și în special, *Din viața cooperăției a jud. Cetatea Albă*.

Un loc aparte în paginile revistei revine Institutului Social Român al Basarabiei (ISRB), înființat în noiembrie 1934, scopul de cercetări al căruia era de a face *pârtie de lumină asupra satelor și orașelor care cer să fie îndrumate pe calea culturii și progresului* (V. B. - 1934. - Nr. 12. - P. 62).

Multe din articolele inserate în revistă ilustrează direct sau indirect anumite aspecte din activitatea ISRB: *Cercetările monografice ale Institutului Social Român din Basarabia la Popeștii de Sus, jud. Soroca* de P. Ștefănuță, *Spiritualitatea satului basarabean sub domnia bolșevismului* de V. Chicu, alte articole care descriu în detalii starea materială, socială și politică a mai multor sate basarabene (Copanca, Nișcani).

Domeniul în care *Viața Basarabiei* și-a câștigat merite incontestabile rămâne, totuși, literatura artistică, critica și istoria literară. Printre scriitorii mai des prezenți în paginile revistei pe prim-plan se cer a fi înscriși: Gheorghe V. Madan. Nicolai Costenco, Pan Halippa, Vasile Luțcan, Octav Sargețiu, Nicolae Spătaru, Alfred Tibireanu, Elena Vasiliu-Hasnaș, Lotis Dolenga, Magda Isanos, Bogdan Istru, Matei Nica, Nicolae Popovschi, Sergiu Sârbu, ale căror scrieri intenționau să îndreptățescă doleanțele lui Pan Halippa, directorul revistei, de a oglindi sufletul moldoveanului basarabean. S-ar cuveni, poate, să analizăm aici măcar câteva aspecte ale procesului literar din provincie sau unele personalități etc., însă, ținând cont că problema literară din Basarabia interbelică mai mult sau mai puțin este studiată, ne vom limita la propunerea de a fi consultată teza de doctorat a cercetătoarei Alina Ciobanu sau a autoreferatului tezei pentru obținerea gradului șt. de doctor în filologie, ambele cu același titlu: *Revista „Viața Basarabiei” și contextul românesc din anii '30* (Ch., 1993. – 13 p.). O contribuție importantă îi revine revistei în domeniul investigațiilor istorice, care se evidențiază prin bogăția de informații. Semnificativ este faptul că revista a găzduit în paginile sale articole, studii,

documente cu privire la diverse aspecte ale istoriei, cuprinzând atât disciplinele auxiliare: etnografie, arheologie etc., cât și istoria propriu-zisă a Basarabiei, a României în ansamblu și cea universală.

În albia investigațiilor de azi prezintă interes, credem, articolele și documentele ce se referă la istoria localităților basarabene, cum sunt satele: Buiucani, Năpădeni, Cubolta, Nârnova, Rășcani, Târnova; orașele: Chișinău, Bălți, Comrat, Soroca, Bolgrad; județele: Bălți, Tighina, Orhei ș. a., materiale semnate de autori cunoscuți și mai puțin cunoscuți: Petre Constantinescu-Iași, Alexandru David, I. Friptu, Teodor Holban, Dumitru Iov, Gheorghe Năstase, Teodor Păduraru, Teodor Porucic, A. Weltman ș. a.

Mereu în atenția oficialităților, politicienilor, cercetătorilor, dar și a ziariștilor, pe tot parcursul apariției revistei, s-a aflat problema Unirii Basarabiei cu România din 1918. S-au scris mai multe studii monografice, articole, recenzii semnate de autorii N. Dăscălescu, Al. Crăciunescu, P. Haneș, D. Cazacu, I. Inculeț N. Costenco ș. a. Nu mai puțin fierbinți s-au dovedit a fi și evenimentele din 28 iunie 1940. Ce-i drept, cu acest prilej s-au scris mai multe mărturisiri și amintiri decât cercetări istorice. Printre semnatari figurează Al. Bardier, Artur Gorovei, Vasile Chicu, N. Crevedia, Pan Halippa, N. Smochină ș. a.

O problemă mereu actuală în paginile revistei a fost și viața românilor din Transnistria. De notat că multe articole din subdiviziunea dată se evidențiază printr-o tratare științifică, dar și sentimentală. Aceste aspecte se observă din titlurile: *Un popor care piere: Moldovenii de peste Nistru* de Ion Dumitrașcu, *Situația din Republica Moldovenească și Sovietele, Emigrația și Republica Moldovenească*

că: *Contribuții asupra politicii actuale*, semnat de M. Florin (numele adevărat - N. Smochină), *Basarabia și Transnistria și Cultura națională în Republica Moldovenească a Sovietelor*, ambele de N. Smochină, precum și alte articole de I. Ursu, N. P. Vaidomir ș. a. Cel mai elocvent în acest sens pare să fie totuși studiul critic *Cu privire la istoria Transnistriei*, semnat de Al. Boldur, care face o analiză critică a lucrărilor apărute în deceniul trei al secolului XX, pe tema istoriei Transnistriei. De observat că printre autorii cărților recenzate figurează: I. Nistor, C. Giurescu, N. Smochină, M. Macovei, O. Ghibu, I. Zavturi, H. Diaconescu, P. Iliin, N. Vaidomir, I. Mailat, Gh. Bezviconi ș. a.

Ne oprim aici, spațiul nu ne permite să mărturisim măcar câte ceva despre istoricienii nominalizați aici și lucrările lor, nu ne permitem să trecem în revistă nici contribuția adusă de revistă în celelalte domenii de activitate, cum sunt: arta, știința, folclorul, învățământul, medicina, agricultura etc. Căci, vă asigur, stimați cititori: dacă va permite timpul, și aici veți găsi documente de o excepțională valoare, documente care pot sta la baza întocmirii istoriei obiectului respectiv. Iată descrierea bibliografică a doar două articole, ambele aparținând aceluiași autor - I. Cornea 1. *Tuberculoza în Basarabia și Chișinău: Elemente statistice și realizări profilactice* (V. B. - 1933. - Nr. 6. - P. 45-70) și 2. *Aspecte actuale ale tuberculozei în Chișinău și Ținutul Nistru* (V. B. - 1939. - Nr. 7-8. - P. 81-90). Mai sunt și altele... Citiți și meditați. Prin ce a trecut... și mai trece țara noastră! La fel de zguduitoare sunt și studiile autorului T. Vicol (V. B. - 1933. - Nr. 1 2; Nr. 2 din 1934), care se referă tot la medicină.

Ne dăm bine seama că prin cele relatate mai sus n-am epuizat (dar nici n-am intenționat s-o facem) problemele abordate de prestigioasa revistă. Însă vrem să credem că cititorul interesat își va satisface doleanțele depistând informația necesară din lista bibliografică anexată.

Să ținem minte acest adevăr: *Viața Basarabiei* constituie o sursă de informații extrem de valoroasă.

Repere bibliografice:

1. Burlacu, Alexandru. „*Viața Basarabiei*”: promovarea spiritului autohton // Al. Burlacu, *Critica în labirint*. - Chișinău, 1997. - P. 52-61.
2. Cimpoi, Mihai. *Reviste postbelice: „Viața Basarabiei”* // *Literatura și arta*. - 1998. - 12 febr. - P. 4.
3. Ciobanu, Alina. *Revista „Viața Basarabiei” și contextul literar românesc din anii '30: Teză pentru obținerea gradului științific de doctor în filologie* / Alina Ciobanu // AȘ a RM. Inst. de istorie și teorie literară. - Chișinău, 1993. - 170 p. - (Nr. 1580).
4. *Scriitori de la „Viața Basarabiei”: Poezie, proză, critică și publicistică literară* / Selecție de Alexandru Burlacu și Alina Ciobanu. - Chișinău: Hyperion. 1990. - 320 p.
5. Șpac, Ion. „*Viața Basarabiei*” 1932-1944: Cercetări bibliografice și informative / Ion Șpac // Acad. de Științe a Rep. Moldova. Biblioteca Șt. Centrală, Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”; Ediț. îngr. de Lidia Kulikovski. - Chișinău: Pontos, 2002. - 326 p.